

PAPER DETAILS

TITLE: Nesirden Nazma Aktarma Gelenegi ve Abdî'nin Hz. Peygamber ile Hz. Hatice'nin Evlenmelerini Anlatan Mesnevisi: Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-i Enbiyâ

AUTHORS: Seydi KIRAZ, Emrah BILGIN

PAGES: 501-534

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2221264>

Nesirden Nazma Aktarma Geleneği ve Abdî'nin Hz. Peygamber ile Hz. Hatice'nin Evlenmelerini Anlatan Mesnevisi: Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ

Seydi KİRAZ*

Emrah BİLGİN**

Öz

Türk edebiyatında telif ya da tercüme yazılmış olan eserler içerisinde daha sonraki bir dönemde yeniden inşa edilmiş olan metinler vardır. Bu eserlerin aslı Türkçe ve mensur olduğu hâlde yine Türkçe ancak nazma aktarılmış olan örnekleri bulunmaktadır. Bu türdeki eserler incelendiğinde aktarım sürecinde kimi zaman kaynak metinde olan bazı bölümlerin çıkarıldığı kimi zaman da kaynak metinde olmayan yeni bölümlerin eklendiği anlaşılmaktadır. Çoğu dinî muhtevalı olan bu tür eserlerin nazma aktarılmasındaki gayretin ise genellikle pedagojik amaçlı olduğu görülmektedir. Edebiyat sahası ile birlikte çeviribilim alanına da katkı sağlaması amaçlanan bu çalışmada öncelikle bu zamana kadar yapılan çalışmalardan istifade edilerek Türk-İslâm edebiyatında nesirden nazma aktarılan eserlerin içerisinde hangilerinin değerlendirilebileceği tartışılmış ve tespit edilen dört eser daha listeye eklenmiştir. Çalışmada söz konusu edilen eser, İslâmî edebiyatın gelişim sürecinde kimi ilkleri bünyesinde barındıran Kadı Darîr'in *Şiretü'n-nebi* adlı mühim eserinin Hz. Peygamber'in evliliği ile ilgili kısmının 16. asır şairlerinden Abdî tarafından nazma aktarılmasıyla oluşmuştur. Bu çalışmada Abdî'nin *Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ* adını verdiği mesnevisi ayrıntılı bir biçimde incelenecek ve söz konusu eserin transkripsiyonlu metni ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk-İslâm Edebiyatı, nesirden nazma aktarma, Kadı Darîr, Abdî, Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ, Hz. Hatice.

* Doç. Dr., Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı Bölümü, Çorum, Türkiye.

Elmek: seydikiraz.27@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4941-3909>.

** Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,

Ardahan, Türkiye.

Elmek: bilginemrah@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7221-8573>.

Geliş Tarihi / Received Date: 30.01.2022
Kabul Tarihi / Accepted Date: 27.02.2022

DOI: 10.30767/diledeara.1065210

The Tradition of Transferring From Prose to Nazma and Abdî's Prophet and Hatice's Masnavi Describing Their Marriage: Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ

Abstract

Among the works that were copyrighted or tran The Tradition of Transferring From Prose to Nazma and Abdî's Prophet. Prophet and Hz. Hatice's Masnavi Describing Her Marriage: Hikayet-i Tezvîc-i Sultan-ı Enbiyâslated in Turkish literature, there are works that were reconstructed in a later period. Although the originals of these works are in Turkish and in prose, there are examples that have been translated into Turkish but in verse. When this type of works are examined, it is understood that sometimes some parts of the source text were removed during the transfer process, and sometimes new parts that were not in the source text were added to the work. It is seen that the effort in transferring such works, most of which have a religious content, to verse is generally for pedagogical purposes. In this study, which is aimed to contribute to the field of translation studies as well as the field of literature, first of all, it was discussed which of the works transferred from prose to verse in Turkish-Islamic literature could be evaluated by making use of the studies done so far, and four more identified work was added to the list. The work, which is the subject of the study, is based on the important work of Qadi Darîr called Sîretü'n-nebî, which includes some firsts in the development process of Islamic literature. It was formed by transferring the part about the marriage of the Prophet to verse by Abdî, one of the 16th century poets. In this study, Abdî's work called Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ will be examined in detail and the transcribed text of the work will be revealed.

Keywords: Turkish-Islamic Literature, transfer from prose to verse, Qadi Darîr, Abdî, Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ, Hz. Hatîce.

Extended Summary

In the Turkish-Islamic tradition, it is seen that some prose Turkish work of scientific or educational quality was later transferred to verse. Although there are reasons such as the verse being a poet and the desire to show her ability to write poetry, the existence of a tradition of transferring training subjects in verse, the most important factor here should be the content of the work.

From all the identified works, it is understood that there are many works that felt the need to be transferred to verse even though they were written as prose before. Twenty-nine works that can be evaluated in Turkish-Islamic literature have been determined. Of course, the number of works is likely to increase over time. On the other hand, when the content of the works transferred from prose to verse is examined, it is understood that most of them have religious-moral content. In addition, the reasons for transferring such works to verse are also given in the reasons for copyright.

Some important findings have been made with this study conducted about Abdî's Hikāyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ masnavi. These findings are about Abdî, whose life and works are not well known, the content and style of his works, his work that is the subject of study and Qadi Darîr.

In the first part of the study, firstly, brief information is given about the reasons why Turkish prose works can be transferred to verse. Then, by making use of the studies on this subject, it was discussed which of the works in hand could be evaluated within the tradition of Turkish-Islamic literature. Four more works were added to the list obtained from the studies conducted in this field, thus contributing to the list of works transferred from prose to verse in our literature. In the second part, concise information is given about the name of the author, his life and works. In the third chapter, information is given about the name of the work, the reason for its copyright and its date, verse form, literary genre, orthographic features, meter, composition and content features, content source and copy description. Finally, the transcription of the work is presented in this section.

The work is named as Hikāyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ, which also forms the title of the text. Apart from the title, there is no information about the name of

the work. The author's reading of Qadi Darîr's Sîretü'n-nebî was effective in the writing of the work. Abdî said that when he finished the chapter on the marriage of the Prophet in Sîretü'n-nebî in his work, a meaning arose in his heart. Thereupon, he transferred the relevant part of the work to verse. The poet limited the subject to the marriage of the Prophet and his wife, Hatice. It is thought that the work was copyrighted in 917/1511. The work is written entirely in masnavi verse and consists of 347 couplets. In addition, it should be accepted as an example of the restricted type of prophetic biography. In the work, the classical composition features in the works written in the form of masnavi verse were not followed. The first five couplets of the masnavi are considered as the reason for copyright. In this first chapter, it is stated that Abdî, who read the bets of the Prophet and his wife from Sîretü'n-nebî of Qadi Darîr, decided to transfer this subject to verse.

With this study, three more works that were not mentioned in two previous studies about Abdî were revealed, and it was determined that the poet had four works in total. All of the identified works of the poet are in the form of masnavi verse.

All of the identified works of the author were transferred to verse by making use of prose works. In this context, it has been determined that the masnavi named Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ, which is the subject of the study, was transferred into verse from the prose work of Qadi Darîr named Sîretü'n-nebî. Since the content of the other works of the author is taken from the prophetic biography, it has been revealed that this type is the author's field of interest.

Another determination made by this study is related to Qadi Darîr and his work in the sirah type. In Abdî's works, the influence of Qadi Darîr's work in the sirah type is quite evident. This situation not only shows the influence of Qadi Darîr on the poet, but also shows that the influence of Qadi Darîr in literature emerges in the short term. Here, another research problem arises. It will be possible to conduct a detailed research on the effect of Qadi Darîr.

Giriş

Türk-İslâm geleneği içerisinde dinî muhtevalı ve bilhassa tefsir, fıkıh, hadis, kelâm, tasavvuf, tecvide dair ilmî ya da talimî nitelikli mensur eserler, manzum olarak tercüme edildiği gibi bu alanlardaki nesren yazılmış kimi Türkçe eserler de daha sonra nazma aktarılmıştır. Arapça ya da Farsça mensur eserlerin nazma çevirilmesindeki sebeplerle Türkçe mensur bir eserin nazma aktarılmasındaki nedenler arasında bir benzerlik görülmektedir. Her ne kadar bu hususta ilk olarak mensur bir bilginin nazmen aktarılma istenmesi ve müellifin şairlik kabiliyetini gösterme arzusu akla gelse de dinî hususların kolayca ezberlenebilmesini ve böylece akılda uzun süre tutulabilmesini sağlama isteği gibi pedagojik sebepler de etkili olmuştur.

Edebiyat sahasına yönelik çalışmalarda nesirden nazma aktarılan eserler ile alakalı çok sayıda metin incelemesi yapıldığı görülmektedir. Ancak kimi çalışmalar daha geniş bir çerçevede araştırma problemine yaklaşmış ve nesirden nazma aktarılan eserlerin bir listesi verilmiştir. Tespit edilebildiği kadarıyla şimdiye kadar Ferdi Kiremitçi (2013) ile Esma Erbil'in (2020) bu alanda çalışmalar yaptıkları görülmüştür. Kiremitçi, çalışmasında nesirden nazma aktarılmış 8 eser hakkında bilgi vererek Rûmî Efendi'nin Sâdıkî tarafından manzum hâle getirilmiş Türkçe mensur akaid risalesini incelemiştir. Erbil ise daha geniş kapsamlı bir çalışma yapmış; dil ve edebiyatın gelişim sürecinde nesirden nazma aktarılmış olan 30 eser tespit etmiştir. Eserlerin tamamı hakkında bilgi veren yazar ayrıca meçhul bir nâzım ya da mütercimin *Nazm-ı Risâle-yi Rûmî* adlı eserinin diliçi çeviri bağlamında incelemesini yapmıştır.

Bu çalışmada nesirden nazma aktarılan eserler listesine yeni eserler eklenmiştir. Bu eserlerin tamamı el-Hâc Abdî Efendi'ye (15-16. yy.) aittir. “Müellifin mesnevi nazım biçimiyle yazılan eseri hakkında yapılmış iki çalışma tespit

edilmiştir. Bu çalışmalardan birincisi bir kitap bölümü (Yekbaş, 2012), ikincisi ise... kitap bölümünü de içine alan bir yüksek lisans tezi (Kurt, 2015a) olarak çalışılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde öncelikle Türkçe mensur eserlerin hangi gerekçelerle nazma aktarılmış olabilecekleri ile ilgili kısa bilgiler verilmiş, ardından bu konuda yapılmış çalışmalardan istifade edilerek eldeki eserlerin hangilerinin Türk-İslâm edebiyatı geleneği içerisinde değerlendirilebileceği tartışılmış, elde edilen listeye dört eser daha eklenerek edebiyatımızda nesirden nazma aktarılan eserlerin listesine katkıda bulunulmuştur. İkinci bölümde müellifin adı, hayatı ve eserleri hakkında muhtasar bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise eserin adı, telif sebebi ve tarihi, nazım şekli, edebî türü, imla özellikleri, vezni, tertip ve muhteva özellikleri, muhteva kaynağı ve nüsha tavsifi hakkında bilgi verilmiş; son olarak transkripsiyonlu metni sunulmuştur.

1. Türk-İslâm Edebiyatında Pedagojik Bir Gayret: Mensur Eserleri Nazma Aktarma Geleneği

Dil ve kültürün canlı ve doğal birer varlık olmalarının yanında millî, tarihî ve sürekli olmaları gibi pek çok ortak özellikleri vardır. Her ne kadar özlerinde bir değişim olmazsa da bu iki mühim unsur, uyumlu ve dengeli bir takım tarihî gelişimleri bünyelerinde barındırmaktadır. Bu değişimlerin bir kısmı da irfan geleneği içerisinde Türk-İslâm edebiyatı metinlerinde görülmektedir.

İçinde bulunduğumuz dönemde Türk-İslâm literatüründe kaleme alınmış olan pek çok metnin hem anlaşılabilmesi hem de çeşitli disiplinlerin istifadesine sunulabilmesi için eserlerin diliçi çevirileri yapılmaktadır. Ancak bu durum sadece içinde bulunduğumuz zamanın araştırmacıları tarafından gerekli görülmemiş, geçmiş dönemin kimi şairleri tarafından da elzem görülmüştür. Bu nedenle daha önce Türkçeye mensur olarak tercüme edilen ya da Türkçe telif edilen kimi eserlerin yine Türkçe nazma aktarıldığı görülmektedir.

Âmil Çelebioğlu (1998, s. 350), dinî muhtevalı eserlerin manzum olarak yazılmış olmasının sebeplerini nâzımın şair oluşu ve şiir yazma kabiliyetini gösterme arzusu, kimi tercüme eserin aslının da manzum olması, talimî konuların nazmen aktarılması geleneğinin var olması, nazire yazma geleneği ve manzum eserlerin kolay okunup ezberlenebilmesi olarak belirtmiştir. Ancak yine de Türkçe mensur bir eserin nazma aktarılmasındaki en önemli unsur, eserin muhtevası olmalıdır. Zira şairin dinî bir konuda eser kaleme almak istemesi, dinin hususlarını anlatma isteği ile alakalıdır.

Türk-İslâm edebiyatında XIV. yüzyılda başladığı düşünülen nesir yoluyla yazılmış eserlerin nazma aktarılmasına dair çalışmaların XV. yüzyılla birlikte artış gösterdiği anlaşılmaktadır (Kiremitçi, 2013, s. 1502). Şu ana kadar yapılan araştırmalarda tespit edilebilen mensur Türkçe telif ya da tercüme eserlerin nazma aktarılmış olanları; Mes'ûd bin Ahmed'in *Manzûm Kelîle ve Dimne Tercümesi*, Hatîboğlu'nun *Letâyifnâme* (Sevinçli, 2007), *Nazm-ı Makâlât-ı Hacı Bektaş-ı Velî* (Coşan, 1986; Yılmaz, Akkuş ve Öztürk, 2021) ve *Ferahnâme* (Şahin, 1993) adlı eserleri, Abdî'nin *Fezâ'il-i Hulefâ-yı Râşidîn ve Hasâ'il-i Çehâr-yâr-i Güzîn*, *Hikâyet-i Mikdâd bin Esved*, *Hikâyet-i Tezvic-i Sultân-ı Enbiyâ ve Hikâyet-i Ashâb-ı Fîl* mesnevileri,¹ Firdevsî-yi Rûmî'nin *Vilâyetnâme-yi Hacı Bektaş-ı Velî*'si (Köksal, 2018), Güvâhî'nin *Pendnâme*'si (Hengirmen, 1983), Yetîm'in *Lüccetü'l-ahbâr*'ı, Cemâlî'nin *Risâle-yi Durûb-ı Emsâl*'i (Ceyhan & Koşık, 2006), Hüseyin bin Ahmed Sirozî'nin *Kitâb-ı Câmi'u'l-envâr 'alâ-Tefsîri'l-ihlâs*'ı (Düzenli, 2014), adı bilinmeyen bir nâzım ya da mütercimim *Nazm-ı Risâle-yi Rûmî*'si (Kiremitçi, 2013; Erbil, 2020), Bahtî'nin *Manzûme-yi Vasiyyetnâme-yi Birgivî*'si (Özyaşamış Şakar, 2005), Kuloğlu Şeyh Hacı İlyâs'ın *Dîvân-ı Mesâbîh*'i (Adıgüzel, 2018), Simkeşzâde Feyzî'nin *Cevâbnâme-yi Mevlânâ-yı Mukaddis*'i (Coşkun, 1997, ss. 209-221), Simkeşzâde Feyzî'nin *Mi'râcnâme-yi Resûl-i Ekrem*'i (Coşkun, 1997, ss. 193-208), Hıfzî'nin *Manzûme-yi Emsâl*'i (Ceyhan, 2010), Râşih'in

¹ Abdî'nin eserleri hakkında aşağıda bilgi verilecektir.

Ashâb-ı Kehf Mesnevîsi (Yekbaş, 2013), Şumnulu Hâfız Hilmi Efendi'nin *Tecvîd-i Manzûm* (Yılmaz, 2020) ve *Manzûme-yi Şurûtu's-salât* adlı eserleri, Dârendeli Bekâyî'nin *Nazm-ı Battalnâme'si* (Paçacıoğlu, 1993) ve *Kitâb-ı Kerbelâ'sı* (Türkoğlu, 2012), Mehmed Şerîfî'nin *Tuhfe-yi Şerîfî adlı eseri* (Demir, 2019), Ramazanzâde Abdünnâfi İffet Efendi'nin *Kitâb-ı Nâfi 'u'l-âsâr Nevbâve-yi Simârü'l-esmâr'ı* (Bülbul, 2012), Ruhsatî'nin *Manzûm Uğru ile Kadı Hikâyesi* (Kaya, 2009), Hamâmîzâde Mehmed İhsân'ın *Dîvân-ı İhsân'ı* (İsen & Canım, 1989) ve İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak'ın *Mevlid-i Şerîf'i* (Yıldız & Toparlı, 2020) şeklinde sıralanabilir.²

Adı anılan eserlerin dışında Bâbü'r'ün *Risâle-yi Vâlidîyye Tercümesi* (Bilkan, 1999) mesnevisi, Anadolu sahasında değil, Çağatay sahasında değerlendirilebilecek bir metindir. Ayrıca Türk-İslam edebiyatı yerine daha çok Klasik Türk Edebiyatı alanında ele alınabilecek eserler de vardır. Muhammed'in *İşknâme'si* (Yüksel, 1965) ve Vardarlı Fazlî'nin *Mahzenü'l-esrâr'ı* (Benli, 2019), bu tür eserlerdendir. Diğer yandan yine nesirden nazma aktarılan; ancak muhtevası farklı olan başka eserler de vardır. Üsküdarlı Mustafa Efendi'nin *Mecmû'atü't-tıb* (Şentürk & Kartal, 2005, s. 370; Kiremitçi, 2013, s. 1503), Nidâî'nin *Dürr-i Manzûm* ve Muhyiddîn Mehî'nin *Müfîd* (Kaya Gözlü, 2009) adlı eserleri de tıp ilmine dair kaleme alınmış kaynaklardır.

Bahsedilen eserlerden daha önce mensur olarak kaleme alınmış ve nazma aktarılma gereği hissedilmiş çok sayıda metin olduğu görülmektedir. Elbette zamanla eser sayısının artması muhtemeldir. Diğer yandan nesirden nazma aktarılan eserlerin muhtevası incelendiğinde çoğunun dinî-ahlakî içerikli olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu tür eserlerin nazma aktarılmasının gerekçeleri de yine sebep-i telif bölümlerinde verilmektedir.³

Çalışmanın bu bölümünden sonra Abdî'nin Hz. Peygamber ile Hz. Hatice'nin evlenmelerinin anlatıldığı mesnevisi üzerinde durulacaktır. Bu kutlu düğün, edebî ve tasavvufî çalışmalarda yüksek lisans tezi (Tursun, 2010; Garip, 2010; Uysal, 2010; Öztürk, 2016, Eraslan, 2016, Köse, 2017; Soykan,

² Abdî'nin eserleri dışındaki eserler hakkında bilgi için ayrıca bk. Erbil, 2020, ss. 41-102.

³ Bu konuda bilgi için bk. Erbil, 2020, ss. 41-102. Ayrıca bu konuda Abdî'nin eserleri incelenirken de bilgi verilecektir.

2018); makale olarak (Karahan, 1979; Topbaş-Selçuk, 2019; Kızıltaş, 2020; Nazik, 2021) ve sempozyum bildirilerinde (Özköse, 2015; Süer, 2015; Çorak, 2018) çeşitli yönleriyle incelenmiştir.

2. El-Hâc Abdî Efendi

2.1. Adı

Eserlerinde yer alan kimi bilgilerden 16. asır şairi olduğu anlaşılan müellifin adı ile ilgili bilgi eserlerinden öğrenilebilmektedir. Örneğin *Çehâr-yâr-ı güzîn* muhtevalı eserinin başında “nâzım-ı şehîr ve şâ‘ir el-Hâc ‘Abdî Efendi” ibaresi vardır (Kurt, 2015a, s. 18). Müellif ayrıca hem bu eserinde hem de *Hikâyet-i Ashâb-ı Fîl* adlı eserinde ismini Hâcî ‘Abdî şeklinde belirtmiştir (Yekbaş, 2012, s. 427; el-Hâc Abdî Efendi, 917/1511., s. 249a).

2.2. Hayatı

Müellifin hayatına dair birincil kaynaklar içerisinde bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle hayatı ile alakalı bilgi, şimdilik ancak eserlerinden çıkarılabilmektedir. Onun eserlerini 16. asrın ilk çeyreğinde verdiği düşünülürse, 15. asrın ikinci yarısında doğduğu tahmin edilebilir (Yekbaş, 2012, s. 329). Şair, menâkıbnâme türündeki eserini İzmir’in Tire ilçesinde tamamladığını belirtmiştir. Bundan dolayı şairin bir dönem Tire’de bulunduğunu söylemek mümkündür (Kurt, 2015a, s. 18).

2.3. Eserleri

Abdî’nin dört eseri olduğu tespit edilmiştir. Bu eserlerin tamamı, mensur eserlerden nazma aktarılmıştır.

2.3.1. Fezâ’il-i Hulefâ-yı Râşidîn ve Hasâ’il-i Çehâr-yâr-i Güzîn

Eser hakkındaki ilk çalışma Hakan Yekbaş (2012) tarafından yapılmıştır. Eser, Milli Kütüphane Yz A 2664 numarada kayıtlıdır. *Fî-beyân-ı Mevlûd-i*

Hazret-i Fâtımatü'z-zehrâ bint Muhammedü'l-Mustafâ sallallâhu aleyhi ve sellem başlığından anlaşıldığı üzere çalışmanın muhtevası Hz. Fatıma'nın doğumudur. Bir mecmua içerisinde bir risale halinde tespit edilen kısımda dört halife ile ilgili bahisler yoktur. Yapılan araştırmada Hakan Yekbaş'ın çalıştığı kısmın aslında daha sonra Aynur Kurt tarafından yapılacak çalışmanın farklı bir nüshası olduğu anlaşılmıştır.

Esere dair ikinci çalışma Aynur Kurt'a ait olup Leipzig Üniversitesi Kütüphanesi'nde İslâmî El Yazmaları Bölümü Cod. Turc. 055'te kayıtlıdır. Mesnevi nazım şekliyle yazılmış olan eser, *menâkıbnâme* türünün bir örneğidir. Aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. 2144 beyitten oluşmaktadır. Eserin kaleme alınmasının maksadı, dört halifenin etkin bir biçimde tanıtılması ve onların güzel vasıflarının herkesçe bilinmesinin istenmesidir (Kurt, 2015b, s. 111). Eser, Hicri 920 yılı Zilhicce ayının sonlarında (1515 Şubat'ının ilk yarısında) İzmir'in Tire ilçesinde tamamlanmıştır (Kurt, 2015a, s. 18).

Eserin üçüncü nüshası, Hacı Selim Ağa Yazma Eserler Kütüphanesi Kemankeş Koleksiyonu'nda 411 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Bu nüsha ile Leipzig Üniversitesi'ndeki nüsha arasında özellikle bölümlerin başlıklandırılmasında bazı farklılıkların olduğu görülmüştür. Leipzig Üniversitesi Kütüphanesi nüshasındaki başlıklar umumiyetle "Hikâyet-i Uhrâ" olarak verilirken Hacı Selim Ağa Yazma Eser Kütüphanesi nüshasında ise geneli ifade eden başlıklar yerine konunun muhtevasına göre farklı adlar verilmiştir: "Nüsha'nın 178a sayfasında "Hikâyet-i Fâtıma Ana Hâzretinüñ Velâdet ü Tezvîci ve Vilâyeti". Son olarak Yekbaş'ın çalışmasında yer alan ilk 14 beyitlik kısım ise bu metinde yoktur.

2.2.2. Hikâyet-i Ashâb-ı Fîl

Hacı Selim Ağa Yazma Eser Kütüphanesi'nden bir nüshası bulunan metin, yazmanın 213b-249b sayfaları arasındadır. Aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün*

fâ 'ilün kalıbıyla yazılmış eser, 799 beyitten oluşmaktadır. Müellif eserin başında Darîr'in *Sîretü 'n-nebî* adlı eserini okurken eserin muhtevasını bulduğunu belirtmiştir (b. 22).⁴

2.2.3. Hikâyet-i Mikdâd bin Esved

Eser; Mekke'de İslâm'ı kabul edenlerin ilklerinden olan ve Mikdâd bin Amr, Mikdâd bin Esved veya İbnü'l-Esved olarak tanınan sahabe hakkındadır (Ertürk, 2005, ss. 49-50). Hacı Selim Ağa Yazma Eserler Kütüphanesi'nden elde edilmiş nüshada 250a-294a sayfaları arasında yer almaktadır.⁵

Eser, 978 beyitten oluşmaktadır ve aruzun *mefâ 'ilün mefâ 'ilün fe 'ülün* kalıbıyla yazılmıştır. Abdî, eserinin başında siyerden Hz. Peygamber'in mucizelerinden bahsedilen latif bir rivayet okuduğunu (b. 49-51), bu rivayetin dinleyen kimselerce beğenildiğini ve nazma çekilmesinin istendiğini (b. 52-53) belirtmiştir. Bu sayede şair de dua ile anılacaktır (b. 54).

Müellif, eserin başında belirttiği siyerin hangi eser olduğunu ve bu vesile ile eserin kaynağını da son beyitlerin birinde belirtmiştir.

Lisânından Darîrûn böyle tahtîr / Olunmışıdı kılduk size tahtîr (b. 950)

Bu beyitten sonra eserin türü ile alakalı olabilecek başka bilgiler de vermiştir.

Bu nâme mu' cizedür hem ğazâvet / Gine ma' şûk u ' âşık hem hikâyet (b. 951)

2.2.4. Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ

Eser, Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile evliliği hakkındadır. Adı geçen eserle ilgili tespit ve tahliller aşağıdaki şekildedir.

⁴ Eser, Firdevs Darmancı tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmaktadır.

⁵ Eser, Fatih Yaman tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmaktadır.

3. Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ Mesnevisi

3.1. Adı

Eser, aynı zamanda metnin başlığını oluşturan *Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ* (294b) olarak adlandırılmıştır. Başlığın haricinde eserin ismiyle ilgili bir bilgiye yer verilmemiştir.

3.2. Telif Sebebi

Eserin yazılışında Erzurumlu Darîr'in (14. yy.) *Sîretü 'n-nebî* adlı kitabının okunması etkili olmuştur. *Sîretü 'n-nebî*'de Hz. Peygamber'in evliliği ile ilgili bahsi okuyan Abdî, gönlüne doğan bir mana üzerine bu bölümü nazma çekmiştir. Şair, konuyu Hz. Peygamber ve Hz. Hatice'nin evliliğiyle sınırlandırmıştır (b. 1-5).

3.3. Telif Tarihi

Eserin telif tarihiyle ilgili bilgiye şairin bir önceki mesnevisi olan *Hikâyet-i Miqdâd bin Esved İmâna Geldüğü ve Miyâseyi Alduğu* (250a) adlı eserinden ulaşılmıştır. Eser, 917/1511 yılında telif edilmiştir. Telif yılı, eserde Kızılbaş İsyanı, tarihlerde ise Şahkulu İsyanı (M. 1511) olarak anlatılan hadiseyle ilişkilendirilerek bildirilmiştir:

Topuz yüz on yidi geçmişidi sâl / Resûlün hicretinden dindi bu fâl
Hurûc itmişidi ol yıl Kızılbaş / Kırup sünnileri çok kesdiler baş (b. 956-957)

3.4. Nazım Şekli ve Edebî Türü

Eser, baştan sona mesnevi nazım biçimiyle yazılmıştır. 347 beyitten oluşan eserde Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile evliliği ele alındığından mesnevi, konusu sınırlandırılmış manzum bir siyer örneği olarak kabul edilmelidir.

3.5. İmlâ Özellikleri

Eserde “şād” ve “peder” kelimelerindeki dal (د) harfî umumiyetle zel (ذ) ile yazılmıştır: Şāzumān oldı ıatı ol mu‘ teber (b. 23) Ol Muḥammed şāzūsına şāz ider (b. 65), Nesl-i Hāşimdür olar da i pezer (b. 184). Farsçada olumsuzluk anlamı veren “bī” ön eki “bey” olarak yazılmıştır: bey-şumār, bey-‘ uyūb, bey-gümān... (b. 133, 237, 275).

Zarf-fiil ekelerinden -up, -üp’teki dar ünlü, vav yerine ötre ile gösterilmiştir: اُنْدُرُبْ , وُرُبْ , بُدُرُبْ (b. 50, 67). Ünlülerin yazımında Eski Anadolu Türkçesinin bir özelliği olan yuvarlaklaşma eğilimi baskındır: “diledüm (diledim), evlendürmege (evlendirmege), müjdügānī (müjdegānī)” (b. 3, 9, 22, 62).

Zaman zaman kafiye uyumu ihmal edilmiştir: “...sezā-...size” (b. 82). Metinde iki yerde mısra tekrarına düşülmüştür: Bir sa‘ atde aldı üç günlük yolu (b. 79, 89).

3.6. Vezni

Mesnevi, remel bahrinin *fā‘ ilâtün fā‘ ilâtün fā‘ ilün* kalıbıyla yazılmıştır.

Türkçe kelimelerin yazımında sözcüklerin asıl imlasının yerine aruz kalıbının uzun ve kısa heceleri esas alınmıştır. Vezin gereği kapalı olması gereken fakat ünlü ile biten birçok Türkçe kelime elif ya da yâ imlasıyla yazılarak hecenin kapalı olduğu ifade edilmiştir. Söz gelimi aşağıdaki beyitte “seni, ala ve bilesin” kelimeleri سن ، بيله سانی şeklinde yazılmıştır (b. 19). Bu minvalde birçok örnek verilebilir: “eleyen” ايلان (b. 20), “getüren” كاتورن (b. 21), “geçire” كاجرِه (b. 30), “eylediler, söylediler” سيلدler ve ايلادلر (b. 32), “seni” سانی (b. 42)...

Vezin endişesiyle kimi kelimeler yazımında bazı harfler düşürülmüş ve bazı kelime okumalarında tasarruflarda bulunulmuştur: “inşallāh-şallāh” (b. 41), “Baḥīrā-Buḥrā” (b. 13-14, 140).

Aslında uzun ünlüyle yazılan bazı Arapça ve Farsça kelimeler, vezin

gereği kısa yazılmıştır: “sultânı-sultânı” سُلْطَانِي (b. 50), “endîşe-endîşe” اَنْدِشَا (b. 108), “tîz-tîz” تِزْ (b. 62, 70, 104...); “hâlin-hâlin” حَلِنْ (b. 115).

3.7. Tertip ve Muhteva Özellikleri

Eserde mesnevilerdeki tevhid-münâcat, naat, çehâr-yâr klasik tertip hususiyetlerine riayet edilmemiştir. Bahsi geçen bölümlerin bulunmadığı mesnevinin ilk beş beyti, sebep-i telif olarak düşünülmüştür. Bu ilk bölümde Darîr'in *Sîretü'n-nebî*'sinden Hz. Peygamber ile Hz. Hatice bahislerini okuyan Abdî'nin bu mevzuyu nazma aktarmaya karar verdiği belirtilmiştir (b. 1-5).

Mesnevinin asıl olay kısmı, altıncı beyitten itibaren başlar. Allah'ın sevgili kulu Hz. Muhammed, çocukluktan gençlik çağına ulaşmış; amcası Ebu Tâlib, onu evlendirmeye karar vermiştir (b. 6-9).

H. Hatice'nin gördüğü bir rüyanın anlatılmasıyla bahis değişmiştir. Rüyada gökten inen ay, Hz. Hatice'nin koynuna girmiş ve âlem baştan başa aydınlanmıştır. Uykusundan uyanan Hz. Hatice, rüyayı tabir etmesi için bir mektupla Rahip Bahîrâ'ya haber vermiştir. İncil ve Tevrat'ı bilen ve çok iyi bir rüya yorumcusu olan bu rahip, rüyayı, “Son peygamber Hz. Muhammed gelmiş ve Hz. Hatice onunla evlenecektir.” şeklinde yorumlar. Hz. Hatice bu müjdeli haberi gönlünde bir sır olarak saklamıştır (b. 10-24).

Şair, konu akışının değişeceğini “Bu taraftan dinle imdi n'oldı hâl” mısrasıyla haber verir. Hz. Peygamber'i evlendirmeyi düşünen Ebu Talip, düğün hazırlığı için bir arayış içindedir. O sırada Hz. Hatice'nin Şam'a gidecek bir ticaret kervanı bulunmaktadır. Ebu Talip'in teklifi ve Hz. Hatice'nin rızasıyla Hz. Peygamber, bu kervanda görev alır. Kervan iyi bir kazanç elde eder, Mekke'ye doğru yola koyulur ve Mekke'ye üç günlük mesafede konaklar. Kervanın şehre yaklaştığı bilgisi, bir ulak aracılığıyla Hz. Hatice'ye bildirilmesi gerekir. Bu görevi Hz. Muhammed'e verirler (b. 25-51).

Olayın bu kısmında “Bu yaña geldük Hâdîce hâline” mısrasıyla Hz. Hatice'nin ruh hali anlatılır. Hz. Hatice, gözü kulağı yolda, heyecanla beklemektedir, Hz. Peygamber'in geldiğini haberini veren kölesini azat edip hediye-

lere boğacaktır. Gözleri yolda bekleyen cariyeler, arkasında bir toz, üstünde ona eşlik eden bir bulutla Hz. Muhammed'in geldiğini haber verirler. Hizmetçiler, Hz. Muhammed'i karşılayarak getirdiği mektubu alıp Hz. Hatice'ye ulaştırırlar. Buna çok sevinen Hz. Hatice, cevabî bir mektup yazar. Mektubu alan Hz. Peygamber, bir saat gibi kısa bir sürede geri dönerek kervana katılır. Hz. Peygamber, kısa bir zamanda döndüğü için Ebu Cehil, bu vazifeyi başaramadığını düşünür ve ona istihza dolu sözler söyler. Bunlara aldırmandan cevap olarak getirdiği mektubu Hz. Hatice'nin kölesi Meysere'ye uzatır. Mektubun gerçek olduğunu öğrenen Ebu Cehil çok mahcup olur. Kervan güven içinde Kâbe'ye döner. Meysere, Hz. Peygamber'i Ebu Talib'in huzuruna götürür (b. 52-99).

Kervan döndükten sonra uzun bir müddet Hz. Hatice'den bir haber gelmez. Hz. Hatice, Hz. Peygamber'i sormayınca Efendimizin halası Atike, endişelenir. Diğer taraftan Hz. Hatice de Hz. Peygamber'in kendisini eş olarak kabul edip etmeyeceği hususunda kaygılanmaktadır. Endişelerinden kurtulmak isteyen Atike, Hz. Hatice'nin yanına gelir, sohbet sırasında Hz. Hatice'nin büyük bir aşkla Hz. Muhammed'i sevdiğini ve kabul etmesi halinde ona eş olmaya karar verdiğini öğrenir. Bunun üzerine bir heyet, Hz. Hatice'yi istemek için babasıyla görüşür. Babası, şehrin zenginleri ve beylerini kabul etmeyen Hz. Hatice'yi, bir fakir ve yetime vermeyeceğini söyler. Bu olumsuz cevaptan sonra Atike yine Hz. Hatice'nin yanına gelir ve yaşananları anlatır (b. 100-156).

Hz. Hatice babasını ikna etmek için Mekke ulularının da katıldığı bir ziyafet verir. Bu ziyafette sarhoş olan baba, mecliste kızı istenince vermeye rıza gösterir. Verdiği sözden caymaması için elbisesine zaferan sürülür. Babası ayılınca buna itiraz eder; fakat zaferan ile Hz. Hatice'nin Hz. Muhammed'in soyunun yüceliğini ispatlamasından dolayı diretmez ve bu evliliğe rıza gösterir. Evlilik hazırlıkları başlar. İhtiyaçların karşılanmasında Hz. Ebu Bekir'in büyük katkısı olur. Kırk gün süren dillere destan bir düğün olur (b. 157-334).

Eserin son altı beyti, hatime bölümünü olarak tanzim edilmiştir. Bu güzel kıssanın tamamlanmasıyla gönülden kederler giderilmiştir. Mesnevinin

nihayetinde okuyanlara, dinleyenlere ve nâzımı olarak Abdî'nin kendisine dua edilmiştir. Eser, âsî kulların af talebi ve o kutsî düğünden atılan saçından nasiplenme arzusuyla sona erdirilmiştir (b. 335-340).

3.8. Muhteva Kaynağı

Mesnevinin ana konusunu oluşturan Hz. Peygamber ile Hz. Hatice'nin evliliği, Kadı Darîr'in (14. yy) *Sîretü'n-nebî* adlı eserinden alınmıştır:

Nesrile yazmış anı Şeyh Darîr / Diledüm nazm eyleyem bu ben hâkîr

Mesnevide, olay ve şahısların anlatımında büyük oranda Darîr'deki rivayetlere riayet edilmekle birlikte zaman zaman *Sîretü'n-nebî*'de bulunmayan bilgilere yer verilmiş, kaynak eserdeki bilgilerle çelişen hususlara rastlanmıştır.

Bu hususlardan biri Hz. Hatice'nin rüyası ve rüyanın yorumlanması ile ilgilidir: Her iki eser, Ebu Tâlib'in Hz. Peygamber'i evlendirmeye karar vermesi (b. 5-9) ve Hz. Hatice'nin rüya görmesi bahsinde örtüşürken (b. 10-12) rüyayı yorumlamada ayrışır. Mesnevide rüya Rahip Bâhîrâ'ya yorumlatılırken;⁶ *Sîretü'n-nebî*'de Hz. Hatice'nin amcası Varaka bin Nevfel'e tabir ettirilmiştir (Kadı Darîr, 1963, s. 271).

Mesnevide bahsi geçen övgü ve tavsifler, *Sîretü'n-nebî*'de Rahip Bahîrâ'nın yerine Mûhelhel adında bir keşişe yapılmıştır (Kadı Darîr, 1963, s. 267). Bahîrâ, *Sîretü'n-nebî*'de, Ebu Tâlib ve henüz on iki yaşında olan Hz. Peygamber'in de bulunduğu Şam ticaret kervanı vesilesiyle anlatılmıştır. Rahip, Ebu Tâlib'e onları gölgeleyen bulut mucizesi ve nübüvvet mührünü göstererek beklenen peygamberin O olduğunu müjdelemiş ve onları zarar görmeleri için geri dönmeye ikna etmiştir (Kadı Darîr, 1963, ss. 269-271).

Anılan iki eser arasındaki farklardan biri de Hz. Hatice'nin evlenme fikri karşısında babasının takındığı tavidir: Mesnevide, babası Hz. Hetice'nin yetim, öksüz ve fakir olan Hz. Muhammed'le evlenmesine izin vermez. Bunun üzerine Hz. Hatice bir ziyafet tertip ederek babasının sarhoş olmasını bek-

⁶ Rüya yorumunda Hâşimoğullarından Muhammed adında bir nebinin geleceği ve Hz. Hatice'nin onunla evleneceği anlatılmış; ayrıca rahip hakkında övgü dolu bilgilere yer verilmiştir. Bk. b. 13-24.

ler. Sarhoş olan baba, kızı ikinci kez istendiğinde kabul eder. Bunun üzerine eteği zaferanla boyanır. Arap örfüne göre kişi mest halindeyken kızını verdiği elbisesine zaferan sürülür ve artık verilen sözden dönülmezdi. Babası bu gerekçeyle Hz. Hatice'nin evliliğine ikna edilir (b. 159-193).

*Sîretü'n-nebi'*de ise babası önce Hz. Hatice'nin evlenmesine karşı çıkmış, sonra kardeşi Varaka'nın önerisi üzerine kabul etmiştir. Babasının ikna edilmesinde bin kızıl altının verilmesi ve bu olayın kendisinden habersiz gerçekleştiği söylentisinin şehirde yayılması teklifi etkili olmuştur (Kadı Darîr, 1963, ss. 320-322).

Eserlerdeki değerlendirmeye tabi tutmadığımız diğer olay ve şahıslar, birkaç istisna hariç tutulursa umumiyetle aynıdır. O istisnalardan biri de kısmen değinilen şahıs isimleridir. Hz. Hatice'nin babasının ismi, mesnevide Hâlid, *Sîretü'n-nebi'*de ise Hüveylid; Hz. Hatice ile sohbet edip ona Hz. Muhammed'den bahseden şahıs, mesnevide halası Atike, *Sîretü'n-nebi'*de ise Ebu Tâlib'in eşi Fatıma'dır.

Mesnevide görülen diğer farklılıklar ise *Sîretü'n-nebi'*de daha hacimli ve ayrıntılı bilgilerin muhtasar verilmesi zaruretinden kaynaklanmaktadır. Eserde zaman zaman bu mahiyette ifadeler de rastlanmaktadır. Nitekim şairin şu beyti bu fikri destekler mahiyettedir: Gerçi vardur bunda çok dürlü haber / Lîk biz kılduğ sözümüz muhtaşar (b. 44).

3.9. Nüsha Tavsifi

Nüsha, Hacı Selim Ağa Yazma Eserler Kütüphanesi Kemankuş Koleksiyonu 411'de kayıtlıdır. Eser, 178*25, 125*75 mm iç ve dış ölçüleri olan 309 yapraklı bir metnin 294b-310a varakları arasında bulunmaktadır. Cilt etrafı ve dip meşin, mukavva cilttir. Tasnif numarası 297.9'dur. Harekeli nesih hattıyla yazılan eserin satır sayısı 11'dir.

3.10. Transkripsiyonlu Metni

[294b] Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ Şallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem

	<i>Fâ‘ilâtûn Fâ‘ilâtûn Fâ‘ilûn</i>		Yazup ol rû‘yâyı ol demde hemân
1.	Gine geldi gönlüme bir hoş kelâm		Gönderür Buhrâya ⁸ kim kıla beyân
	Vaşf-ı hâl-i seyyidi ⁷ Rabbü’l-enâm		Varıdı Buhrâ-i rāhib mu‘teber
	Sîrede buldum anuñ tezvîcini		Devr-i ‘İsâya irişmişdi meger
	Oğudum şürîde kıldı key beni	15	İncili Tevrâtı hep bilmişdi
	Neşrile yazmış anı <i>Şeyh Darîr</i>		Cümlesiyile ‘amel kılmışdı
	Diledüm nazm eyleyem bu ben hâķîr		Key mu‘abbir ‘âlimidi ol kişi
	Ger ecelden bir nefes bulam mecâl		İşidicek kıldı ta‘bîr ol düşi
	Oğuyam söz yirine sihr-i helâl		Didi kim ta‘bîri budur düşüññ
5	Diñleyenler cânına vire şafâ		Âķiri ĥayr olısardur işiññ
	Ĥaķdan ire anlara dürlü vefâ		Gördüğün eydür bil ol Faħr-i Cihân
	Çünkim ol maħbûb-ı maṭlûb-ı Ĥudâ		Kim odur peygamber-i âķir zamân
	Oldı tṭfliyyet maķâmından cüdâ		Şimdi gelmişdür cihâna bilesin
	Geldi irişdi recüliyyet demi		Seni ol ala helâli olasın
	Key ziyâ virdi şebâbet ‘âlemi	20	Yiryüzini rüşen eyleyen anuñ
	Mekke şehri rüşen oldu iç ü taş[1]		Bil nübüvvet nûridur ol sultānuñ
	Yüzi nûrına kim oldu tṭtaş[1]		Cins-i ĥâtûndan muķaddem bilesin
	Çün Ebû Ṭâlib görür bu ĥâleti		Aña imân getüren sen olasın
	Ṭutdı evlendürmege ol niyyeti		[295b]
10	Pes Ĥadîce Ĥâtun ol faħr-i nisâ		Hem Benî Hâşimden ola ol ulu
	Düşde gördi bir gice ol meh-likâ		Adıdur anuñ Muĥammed nîk-ķū
	[295a]		Çün Ĥadîce aldı düşinden ĥaber
	Gökden inüp koynına girdi ķamer		Şâzumân oldu katı ol mu‘teber
	Nûrıla ṭoldı bu ‘âlem ser-te-ser		İşbu sırrı kimseye itmedi fâş
	Uyķusından uyanup ol mâh-rû		Emr-i Ĥaķķa muntāzır ķomışdı baş
	Görür olmuş ĥānesi nûrdan tolu		

7 Burada “seyyidi” kelimesi bizce uygun görünmemektedir. Onun yerine “resûl-i” kelimesinin kullanılması mümkündür.

8 Rahip Bahîrâ.

- 25 Çün Hâdıceye bu resme oldu fâl
Bu tarafından diñle imdi n'oldı hâl
Pes Ebû Tâlib dañı dün gün tamâm
Fikri bu kim evlene ol bedr-i tām
Lîk mâli olmayıcağ n'eylesün 40
Dest tehî olsa nice fikr eylesün
‘ Âkıbet efkâr aña oldu yaqîn
Kim ticâret kıla ol sulţân-ı dîn
İde tüccârınla bir yaña sefer
Dünyelik cem‘ eyleye Hayru’l-beşer
- 30 Virüp ol mâli alalar bir nigâr
Geçire hoş anuñla rüzigâr
Pes Hâdıce hâtunuñ ol dem meger
Kârübânı varıdı Şâma gider
Anlaruñla meşveret eylediler
Bile gitmekligiçün söylediler 45
[296a]
Çün Hâdıce ana işitdi anı
Oldı şevk başdan başa cân u teni
‘ Âtike geldi Hâdıce katına
Bildirür râzı⁹ anuñ hâzretine
- 35 Virdi biñ altun Hâdıce pes hemân
Didi kim görün yarağını revân
Tırmayıp bundan hemân gitmek gerek
Ben bilürem gelicek n'itmek gerek
Kendüye dir bu ‘ alâmet tek degül 50
İşimüz hayra döniser şek degül
- Bir kılı varıdı adı Meysere
Varurıdı Rûma Şâma Kayşere
‘ Âkıl ü dānāyıdı key mu‘ teber
Seyr idüpdi bu cihânı ser-te-ser
Meysereyi getürüp ısmarladı
Yağşı hîdmet kıl Muhammede didi
Aluban bile gidüñ Şâma didi
Sağhıla gelesiz şallâh didi
Seni mâlumdan ben âzâd eyleyem
Mâlumıla tab diyince toylayam
Pes çıkuban Mekkeden çün gitdiler
‘ Âkıbet Şâma varuban yitdiler
[296b]
Gerçi vardur bunda çok dürlü haber
Lîk biz kıldığ sözümüz muhtaşar
Şâmda pes eylediler bey‘ ü şirâ
Her kişinüñ maşşudı bitdi yere
Döndiler girü gelüben gitdiler
Ol seferde niçe aşşı itdiler
Çünkü üç günlük yakın geldi bular
İnüben ol arada pes kındılar
Kaşdları budur kim anda turalar
Ol Hâdıceye haber göndereler
Meysere didi ki bu Hayru’l-beşer
Ol melîke hâtuna virsün haber
Bindürüp bir yıl devesine anı
Gönderürler Mekkeye ol sulţanı
Aldı mektûbı pes ol sulţân-ı dîn
Girüben yola revân oldu hemîn

9 “Bu râzı” tamlaması, vezin gereği “râzı” olarak okunmuştur.

	Bu yaña geldük Hâdîce hâline Göz kulağ tutardı Şâm yolına		Pes varup karşıladılar her biri İndirüp gösterdiler bir hoş yiri
	Câriyelere dimişdi ol meger Kârubândan kankıñuz vire haber		Oturup bir yire ol sultân-ı dîn Nâmeyi hâciblere şundu hemîn
	Anı âzâd eyleyem hil'at virem Mâl virem yanumdan anı everem		Nâmeyi hâtûna alup geldiler Oğudî ahvâli hâtûn bildiler
	[297a]	70	İtirdi hâtûn hâzır itdi tiz ta'âm Yügürüp iletdi bir niçe gulâm
55	Ol cevârî didiler nedür sebeb Kârubâna böyle 'izzet ne 'aceb Kâfile her gün gelüp gitmekdedür Böyle ikrâm itmede hikmet nedür Hâtun eydür işbu ma'nâ k'anda var Gayrıda yok anuñıçundur bu kâr Pes Resûl'illâh bu cânıbdan revân Mekkeye bir lahza irdi hemân Câriyeler köşke çıkmışlarıdı Şâm yolından yaña bakmışlarıdı		Pes ta'âmı yiyüben götürdiler Resm-i erkân yirine götürdiler Didiler ba'de'ta'âm i bahtılı Bu gice kalur mısız i nîk-hû Kârubânuña yağud varur mısız Mektubı getürelüm alur mısız Varuram didi Resûl hâciblere Hâtuna eyle haber virüñ yere
60	Gördiler bir ince toz oldı 'ayân Şâm yolından Mekkeye geldi hemân Bir pare ak bulut üstinde bile Şöyle gelür yıl gibi gelmez dile Câriyeler tiz aşğa indiler Müjdegânî geldi bir toz didiler Bir pare bulut bile üstinde hem Şanasın kim eylediler aña dam Bildi hâtûn kim Muhammeddür gelen Enbiyâ sultânı Ahmeddür gelen	75	Didiler hâtûna kim ol mu'teber Bilesiz kim bu gice kalmaz gider Pes Hâdîce nâmeye yazdı cevâb Mektubuñ bir yanına neyse şevâb [298a] Virdiler anı Resûlün eline Aluban girdi hemân-dem yolına Hâk ferîştehlere emr itdi hemân Yir tamarların durarlar ol zamân Bir sa'atde aldı üç günlük yolu Geldi irdi kârubâna ol velî
65	Ol cevârîyi kamu âzâd ider Ol Muhammed şâzusına şâz ider [297b] Pes buyurdı biz niçe hâciblere Muştafâya cümlesi karşı vara	80	Ol konağdan göçmemişdi olar Kim Resûl gitdükde anda kondılar Gördüğü dem pes Ebû Cehl-i la'în O[l] necisden ağzını açdı hemîn

- 85 Ta‘n idüben söyledi çok nâ-sezâ
Ben dimedüm mi didi evvel size
Yol başarımaz vü bilmez bu yiri
‘Aciz oldu âhır uş geldi giri
Meysereyle ol Ebû Bekr-i güzîn
Yügürüp karşıladılar tiz hemîn
Buluşup bunlara ol sulţân-ı dîn
Nâmeyi Meysereye şundu hemîn
Aldı mektûbın Hâdîce ananun
Gördi bildi dest-i haţţıdur anun
Haykıruban na‘ra urdı key katı
Şâzusından gitdi ‘aqlı tākati
[298b]
Didi kim gelün görün Muḥammedi
Nicesi ulu kerâmet eyledi
Bir sa‘atde aldı üç günlük yolu
Gine geldi ol nebî vü ol velî
90 Kim inanmayan buña gelsün dedi
Uş Hâdîce haţţını görsün dedi
Bû Bekir ḥod şâzusından ağladı
‘Işkıni göñlünde muḥkem bağladı
İşidüp bu vechi ol nâ-kes pelîd
Tasasından kurudı şankim kadîd
Dili tutuldu mecâli kalmadı
Söylemege de maḳâli kalmadı
Kanı kurıdı yüzi oldu kara
Ḥacletinden şanaduñ geçdi yire
95 Pes oradan kalkup üç gün gitdiler
Kâbetu’llâha varuban yitdiler
Her birisi geldi evlû evine
Ya‘ni bundağı hışımlar sevine
Meysere aldı Resûli getürüp
Ḥazreti Şeybeye anı yitürüp
Karşu varuban Ebû Tâlib anı
Öpdi çoçdı vü şorardı ḥâlini
[299a]
Meysereden çok ‘özürler diledi
Nicesiz zaḥmetlerümüzden didi
100 Pes bunun üstine geçdi bir zamân
Kimsene söz itmedi zâhir nihân
‘Âtike ḥâtûn ta‘accüb eyledi
Kim Hâdîce bizi añmadı didi
Pes Ebû Tâlib didi şabr eylegil
Anları kendü murâdına çoğıl
Bir niçe gün daḥı şabr itdi bular
Hiç Hâdîceden belürmedi haber
‘Âtike tırdı yirinden tiz yine
Vardı ol sa‘at Bu Tâlib evine
105 Didi i kardeş Hâdîce ḥâtunuñ
Çokdur eşğâli bilesiz siz anuñ
Anuñ içündür ki bizi añmadı
Yoḥsa unutmazdı ol Muḥammedi
Bu yaña Hâdîce ḥod ırte gice
Fikr iderdi bilemez ide nice
Râzımı ben nice açam diridi
Dâ‘imâ bu endişeyi yiridi
Diridi kendüye kim ger şimdi ben
Ḥaḳḳını Muḥammede çün vireven
[299b]
110 Aluban anuñla müstagnî ola
Ġayrı yirden varubanı kız ala
Ben vişâlinden anuñ maḥrûm olam
Tâ ebed derd-i firâkıla kılam

- Bâri gelse ‘Âtike görsem anı
Guşşadan kırtaradı şâyed beni
- Bu yaña pes ‘Âtike gör kim n’ider
Tırdı Bū Tâlib evinden çün gider
- Geldi Hâdîce sarâyına hemân
Göricek oldı Hâdîce şâzumân
- 115 ‘Âtikenüñ varuban öpdı elin
Tahtına çıkaruban şordı hâlin
- Didi kim yâ seyyide geh geh bize
Lâyıkıdı varmağa geh geh size
- Lîkin ihsân itdiñüz siz geldüñüz
İştıyâkumuz varını bildiñüz
- ‘Âtike anı görüp kıldı du‘â
Didi kim Hâk hâcetüñ kılsun revâ
- Lîk kendü hâlini söylemedi
Maşşudını aña ‘arz eylemedi
- 120 Pes Hâdîce hod bilürıdı anı
‘Âtike bunda neye geldüğüni
- [300a]
Çün birez söyleşdiler gayrı cevâb
‘Âkıbet kıldı Hâdîce fetḥ-i bâb
- Bu meşeldür söyler anı herkesi
Didiler eksüklünüñ nâmus nesi
- Didi kim Muḥammedüñ yâ seyyide
Bendeki mâlını alıcağ n’ide
- ‘Âtike eydür ki i cânım canı
Aña irmişdür yigitlik ‘unvanı
- 125 Vaḳtidür şimden girü âvârevüz
Bir kişinüñ kızmın alıvırevüz
- Çünkim eşitdi Hâdîce ol sözi
Geh kızardı geh bozardı gül yüzi
- Şoñra dökdi ol gül üzre dâneler
Yandı şan şem‘a düşüp pervâneler
- ‘Âtike anı görüp hayrân kalur
Didi böyle bu niçün nâlân kılar
- Yine döndi pes Hâdîce söyledi
Tutuñuz küstaḥlîğum ma‘zûr didi
- 130 ‘Âtike eydür buyuruñ görelüm
Cânımız yoluña kırbân virelüm
- Pes Hâdîce didi kim i nâmodar
Sizüñ ol alacağunuz kıız ki var
- [300b]
Ben olaydum ide midüñüz kıbûl
Siz kıbûl itdigüñüz ider Resûl
- ‘Âtike eydür ki i meh-nâmodâr
Bunca ‘Arab begleri kim bey-şumâr
- İstediler olmaduñ anlara râm
Ne ‘acebdür söyledüğüñ bu kelâm
- 135 Yoḥsa gülmek mi durur bu söz bize
Vech degüldür kelâm-ı nâ-sezâ
- Çün Hâdîce ol kelâmı kıldı güş
Kıynadı deryâ-yı şefkat itdi cüş
- Didi kim yâ ‘Âtike kıлма gümân
Hâzretüñe söyleyem hâşâ yalan
- Kıravaşuñ bilesün kızb eylemez
Olmayan sözi tapuña söylemez
- Ben sözümden dönmezem i dil-nüvâz
Bu ḥaḳîkat söz durur degül mecâz
- 140 Zîra kim bir gice ben düş görmüşem
Ol düşü Buḥrâya ben yordurmuşam
- Pes Hâdîce ‘Âtikeye ol düşü
Eydiverdi nice yordı ol kişi
- ‘Âtike işidüp oldı şâzumân

- Bildi Hakkı'nın hikmeti vardır nihân
[301a]
Pes Hadice didi kim i nûr-ı dil
Var karındaşu'na bu sırrı değil
- Maşlaḥat görür ise ger bu işi
Gönderesiz atama birkaç kişi
- 145 Beni ol sultānıçun dileyeler
Cem' oluban ulular söyleyeler
‘Ātike tırdı du‘ā kıldı hemān
Geldi Bū Ṭālib katına tiz revān
- Qışsayı bir bir beyān itdi aña
İşidicek şāz olup kıldı taña
- Tiz tıruban cem' ider birkaç kişi
Gönderür tā bitüreler bu işi
- Vardılar ol ulular söylediler
Atasından ḥātunı dilediler
- 150 Bunlaruñ sözüni kılmadı qabül
Didi kim ne olmayacaḡ işdür ol
- Bunca begler istediler varmadı
Bir yetıme nicesi varur didi
- Ol ulular çün bu sözi aldılar
Tiz Ebū Ṭālib katına geldiler
- Her ne kim didise Ḥālid anlara
Eyle virdiler ḥaber ol servere
- [301b]
‘Ātikeyi getirüp pes ol yine
Gönderür ol dem Ḥadice evine
- 155 ‘Ātike geldi Ḥadiceye didi
Her ne kim oldu ise şerḥ eyledi
- Pes Ḥadice didi kim n'itmek gerek
Bir beş on gün daḡı şabr itmek gerek
- Ben başaram sen aña qayḡu yime
İşbu sözi kimseye hergiz dime
- Pes bunuñ üstine geçdi bir zamān
Gör Ḥadice n'eyledi ol mihribān
- Bir gün ol ulu ziyāfet eyledi
Ehl-i Mekkeyi qıḡırup tıyladı
- 160 Ḥamzayı Bū Bekri hem Bū Ṭālibi
Niçe ulular daḡı anuñ gibi
- Girdiler anlar sarāyuñ içine
Geldi envā'-i ta'āmlar kim yine
- Çün şalā oldu yinildi pes ta'ām
Şekkerī şerbet içildi ḥāş u 'ām
- Şoñra bezmi kırdılar geldi şarāb
İçerek germ oldılar her şeyḡ ü şāb
- Gine geldiler Ḥadice ḥātunı
Dilediler Ḥaḡ Resūline anı
- [302a]
- 165 Qaḡıyup ḡışm itdi atası yine
Ṭaḡılup gitdiler evlü evine
- Mest olup yetdi atası pes hemān
Çün Ḥadice buldı fırsat ol zamān
- Emr idüp birez za' afrān ezdiler
Görgil imdi nice ḡile düzdiler
- Za' ferāna boyadılar etegin
Yatdı Ḥālid ol gice şubḡa deḡin
- Ol zamān qavminüñ olaydı işi
Qızını mestle ere virse kişi
- 170 Eteḡine dürtülürdi za' ferān
Dönmeḡ olmazdı aña ayrıḡ hemān
- Ḥālide daḡı bu resme itdiler
Yataḡaldı çün yanından gitdiler

	Pes şabâh oldu yirinden tûrdılar Etegin eyle boyanmış gördiler	185	Bizüm aşlumuzdan anlar uludur Atadan dedeye gökçek hûludur
	Yügürüp geldi Hadîceye didi İşbu etegindeki kim eyledi		[303a] Nic'ola māl olmayınca i ata Şāhib-i dīndür yetenler devlete
	Pes Hadîce didi i mîr-i 'Arab Gice virdüñ şimdi bilmezsin 'aceb		Aşlı İbrāhīm Halîlu'llāhdur Enbiyâ içre bir ulu şāhdur
175	Gice hod virdüñ Muhammede beni Pes nedendür şimdi bilmezsin anı [302b] And içüben Hâlid ol dem kaçıldı Haberüm yokdur benüm bu işden didi ¹⁰		'Ammusı Hamza degül midür anuñ Erligin kim vaşf ider ol sultānuñ Niçe yüz biñ kâfire urdı kılıç Kimse olmadı muķābil aña hîç
	Virdümise dağı ben döndüm yine Mālları yok yā olaruñ nesine	190	Yāhu 'Abbās nice ulu kişidür 'Ālem içre eylük anuñ işidür
	Pes Hadîce virdi sözine cevāb Didi kim bu sözlerüñ degül şevāb		Cümle tafşıl eyleyem olur emek Sen bilürsen ben ne hācet söylemek
	Sen 'Arab içinde ulu olasın Halk içinde bunca 'izzet bulasın		Anlaruñ kim şerh ider evşāfını Yā dağı ahlākını eltāfını
	Eşref-i nās içre bir söz diyesin Şoñra dönüben peşimān yiyessin		Çün Hadîce işbu deñlü söyledi Atasın ol kavle rāzī eyledi
180	Hor olasın beyne eşrāf-ı kibār Kimse kılmaya sözüñe i' tibār İşidenler seni ta'yīb ideler Her zamān sözüñi tekzīb ideler		Pes getürdüp 'Ātikeyi söyledi Atasına didigin şerh eyledi
	Halk içinde ola 'ırz eksükligi Sākit olmağdur hemān bunuñ yegi	195	'Ātike aldı haber tûrdı yine Geldi kardaşı Bu Tālib yanına
	Rāziyam ben tek sözüñden dönme sen Virdigüñ Muhammede i cān-ı men		Ol Hadîce ana hāli n'oldıgun Atasına nice hîle kıldıgun
	Nesl-i Hāşimdür olar da i pezer Ululardur halk içinde mu' teber		[303b] Kardaşı Bū Tālibe bir bir didi İşidüp ol da du'ālar eyledi Çün Hadîce işini kıldı tamām Atasını gönderür ol nîk-nām

10 Mısra da vezin aksamaktadır.

	Ol tarafından kâlkuban Hâlid gelür Tiz Ebû Tâlib aña karşı varur		Kendü yirine geçürdi ol kibâr Karşısına çökdi dizin bende-vâr
200	Cem ^c olup biraraya oturdılar Ulular söz ortaya getürdiler Dönüben ol kavme Hâlid söyledi Ben kızum Muhammede virdüm didi Çün Benî Hâşim anı iştidiler Hoş mübarek bād idüben gitdiler Döndi Bū Tâlib de geldi evine Ol işe şâz oluban hem sevine Dir Resûle kim eyâ Faḥr-i Cihân Bir kişi bul bâzara varsun hemân	215	Didi kim hoş geldün ey dîn serveri Yaradılmış maḥlûkûn peygamberi Merḥabâ i ^c âlemün Faḥr-i Rusûl Merḥabâ i Âdemün aşı uşûl Her kâdem kim başduñ i nûr-ı Hudâ Baş yüzüm üstine i Haḫdan ^c atâ ¹¹ Döndi Aḫmed aña eydür yâ ^c Atîḫ Cümleden yegsin baña şimdi refîḫ ¹² Didi ol ^c ammûm Ebî Tâlib baña Bâzara gelüp libâs iltem aña
205	Bir niçe ṭonlar getürsün kıymeti Ben vireyin her ne olsa kıymeti Pes Resûlu'llâh hemân ṭurdi revân Kimseye kalmadı çün ol söz nihân Kimseyi göndermedi kendü gider Vardı bâzara işt kim gör n'ider [304a] Ṭurdi bir yirde tefekkür eyledi Kime varayın ^c aceb yâ Rab didi Baḫdı karşıusunda Bū Bekri görür Anda dükkâmı varımış oturur	220	[304b] Bir niçe ṭon kıymeti iltem göre İstedüğinden behâsını vire Kim Hadîceye nişân gönderevüz Daḫı lâzım olanını görevvüz İmdi ben ṭoḡrı size geldüm revân Aña lâyıḫ görünüñ neyse hemân Bir iki ṭon virün varup gösterelüm ¹³ Yarayanuñ kıymetini virelüm İşidüp Şiddîḫ tebessüm eyledi Yoluña olsun dil ü cānum didi
210	Aña ṭoḡruldı hemân ol yüzi nûr Gördi Şiddîḫ ṭoḡru kendüye gelür Ol ḫo meclisden gelüp bunda hemîn Düzmişidi bunlara gereklüsin Anda göndermege her neyse sezâ Ḥâzır itmışdi Ebû Bekri rızâ Çün Resûlu'llâhı görür kim gelür Karşı varup elin eline alur	225	Sen baña geldüğünüñ şükrânesi On ḫul âzâd itdüm i Taḫrı ḫaşı Hem daḫı on miskine virdi ṭa ^c âm Hem libâsın bile virdi ol hümâm Hem didi sizden behâsını anuñ Kim alur başum daḫı cānum senüñ Ol ziyâfetden ki ben ṭurmuşıdum Bunda kim ta ^c cîlile gelmişidüm

11 “Şâh-ı enbiyâ” ibaresine alternatif olarak derkenarda “Haḫdan^c atâ” ifadesi yazılmıştır. Derkenarda yazılan tercih edilmiştir.

12 Mısra da vezin aksamaktadır.

13 Mısra da vezin aksamaktadır.

- 230 Tâ Hâdîceye yarar her ne ki var
Hâzır itmişem kamu i gül-^ç izâr
İşbu kaydı cümle ben görmüşidüm
Gelmeñüze muntaẓır tırmuşidüm
[305a]
Turuñuz imdi girelüm içeri
Size yarar mı görüñ i mâh-rû
Pes elin aldı eline girdiler
Ol nişânı kim düzüpdî gördiler
Çünki girdi içeri maḥbûb-ı Hâk
Gördi orta yirde kırk altun ṭabaḳ
On ṭabaḳdan miskile içi tolu
On ṭabaḳ ^ç anberle tolu i ulu
235 On ṭabaḳ la^ç lile pür olmuşıdı
On ṭabaḳ incü ile ṭolmuşıdı
Her ṭabaḳ içindeki her ne ki var
On vaḳıyye vezn olunmuşıdı i yâr
Bundan artuḳ kırk müzehheb câme-ḥ^ş âb
Kırk kenîzek daḥı cümle bey-^ç uyûb
Anlaruñ yanında bile kırk ḡulâm
Gördi bir bir bunları ol bedr-i tām
Varıdı hem daḥı mercândan şecer
Yidi şâḥı varıdı hem i piser
240 Her budaḡuñ üçer arşûn uzunı
La^ç l ü cevherle bezemişler anı
Gördi çün ol zîneti ol mâh-rû
Didi yâ Şıddîḳ bizüm mi bu kamu
- [305b]
Hep benüm ^ç ıḡkuma mı virdüñ bunı
Yâ saña da nesne ḳaldı mı kamu
Didi Şıddîḳ cānum u mālum senüñ
Hep nesi varsa ḳuluñ mevlâsınuñ
Pes Resûlu'llāh didi kim yâ ^ç Atıḳ
Çün kerem ḳılduñ bize olduñ şefiḳ
245 Yine luṭf idüp Hâdîceye daḥı
Siz iletseñüz olur mı i saḥî
Didi Şıddîḳ cānuma minnetdür ol
Her ne emrûñ varısa ḳıldım ḳabûl
Pes hemân tırdı yirinden ol yire
Ol ṭabaḳları götürtti ḳullara
Şöyle zînet ḳıldı ber-tertib-i kām
Artlarınca ol cevâriyle ḡulām
İşbu düzgüni bu resme ḳıldular
Pes Hâdîce dârına toḡruldular
250 Çün Hâdîceye yakın irdi bular
Aña Mercân ḥādîmi gönderdiler
Meysereye gelüben virdi ḥaber
Ol daḥı Hâdîce anaya muştılar¹⁴
Meysere ḳarşuladı tiz anları
Hep bileydi Hâşimî uluları
[306a]
Anları ta^ç zîmile indürdiler
Bir mu^ç azḡam köşke hem ḳondurdılar
Döndi Şıddîḳ Meysereye söyledi
Ḥātuna bizden selām eyle didi

14 Mısra da vezin aksamaktadır.

- 255 Her ne virüpdî Muḥammed pes aña
İşde teslîm eyledük anı saña
Anlara lâyıḳ degüldür bu gelen
Lîk kılsunlar ḳabûl i cān-ı men
Hâzır olandur ki tuḥfetü'l-ḥaḳîr
Maḳbul oluncaḳ ḳalîl olur keşîr
Pes emirâne çekildi ḥoş ta'âm
Yidiler ol ni' meti ḥâşıla 'âm
Ba' dehû şerbet içildi sükkerî
Bir çanağı ḳandururdi on eri
- 260 Çün ta'âm yindi içildi şerbeti
Geydi Şıddîḳ bir muraşşa' ḥil'ati
Ol Benî Hâşim ulularına hep
Geydürür ḥil'atleri Mısr u Haleb
Her biri ḳadrince geydi bir libâs
Hep muraşşa' lar ḳamusı ince ḥâş
Pes Hadîce didi bu gelen ḳumâş
Hep Ebû Bekrûn durur ḳul ḳaravaş
[306b]
Meysereyi ḳıgırup didi aña
Mâlini mı arz ider Şıddîḳ baña
- 265 Ben Muḥammede mal için varmadum
Dünye için bu işi başarmadum
Mâlim u milkim fidâdur yolına
Muṭṭalî' ven ben anuñ aḥvâline
Dünye vü hem âḥiret sultânıdur
Bilmişem kim iki 'âlem ḥânıdur
Anuñ için ḳılmışam aña heves
Kim ola 'uḳbâda baña dest-res
Didi Şıddîḳ Meysereye ḥâşa ben
Kim aña mâldârlıḡum arz ideven
- 270 Bu gelen esbâb benüm milkim degül
Hep Muḥammed mâlidür ben aña ḳul
Atasıla şirketüm vardı benüm
İş bu māl anuñ ḳamusı i cānum
Şimdiye deñlü emānetdi baña
Şimdi geldi şāḥibi virdüm aña
İşbu mercān ağacı da i aḥî
İbrahîm peygamberündür ol daḥı
Dedemizdeymiş emānet anı bil
Hem vaşıyyet ḳılmış İbrahîm Ḥalîl
[307a]
Kim bir oḡlum gelür uş āḥir zamān
İsmi Muḥammed olısar bey-gümān
Gele neslünden senüñ hem bir kişi
Ol olıardur anuñ hem yoldaşı
Adı anuñ Bû Bekr Şıddîḳ olısar¹⁵
Cümleden İslāma evvel geliser
İşbu mercān anuñ eline ire
Ol Muḥammede bunı ol da göre
Böyle ḳılmışdur vaşıyyet ol Ḥalîl
Ol ki nārı gülsitān itdi Celîl
- 275 Kim bir oḡlum gelür uş āḥir zamān
İsmi Muḥammed olısar bey-gümān
Gele neslünden senüñ hem bir kişi
Ol olıardur anuñ hem yoldaşı
Adı anuñ Bû Bekr Şıddîḳ olısar¹⁵
Cümleden İslāma evvel geliser
İşbu mercān anuñ eline ire
Ol Muḥammede bunı ol da göre
Böyle ḳılmışdur vaşıyyet ol Ḥalîl
Ol ki nārı gülsitān itdi Celîl
- 280 Çün bu vakte dek anı şaḳladılar
'Āḳıbet bize irişdi ol şecer
Ben daḥı işbu demiçün gözlerüm
Kimseye göstermeyüben gizlerüm
Çünki bildüm bu Muḥammed ol durur
Mu'cizi pes 'âlem içre bol durur
Ben de teslîm eyledüm ḥakkın aña
Kim vebāl olmaya tā yarın baña
Çünki işitdi Hadîce bu sözi
Şāz olup Şıddîḳa 'özü itdi özi

15 Mısrada vezin aksamaktadır.

- 285 Her ne deñlü kavm var hil' atledi
Şanma birisin qodı yâ atladı
[307b]
Pes hemân-dem başladılar düğüne
Yâ Rab ırgür Tâlibi sen ol güne
Şâzılıklar Mekke de kırk gün tamâm
Yırde gökde şinlik oldu şubh u şâm
Çün gelüp irişdi cum'a gicesi
Ol gice evlendi ol Tañrı haşı
Çünkü 'âşık vaşl olur ma' şükına
Neyledi gör 'âşıkun ahvâline
- 290 'Âşıka çün hâşıl ola vaşl-ı yâr
Mâl nedür ol câna vü başa kıyar
Çün Hâdıce irdi maqşûda tamâm
Kim aña maqbûbıdı Faḥru'l-enâm
Şöyle şürde kılpdı Hâk anı
Bir zamân görmese virürdi canı
Çünkü düşmânlar bu hâli gördiler
Cümlesi dil uzadup ta'n urdılar
Bunlara ta'n eyleridi her hasûd
Kim dimişler *el-hasûdu lâ-yesûd*¹⁶
- 295 Sözlere bu kim Muḥammeddür faḳır
Dünyelik olmayan olur key ḥaḳır
İşidüp anı Hâdıce kaḳıdı
Meysereye deñ haber gelsün didi
[308a]
Pes getürdiler didi yâ Meysere
Hep ḥazînemde ne varsa yek-sere
Hem cevârî ne ki vardur yâ ḡulâm
Mekke şahrâsına çıkarḡıl tamâm
Râviler kıldı rivâyet şöyle kim
Ol zamânda varisa mâllu ne kim
- 300 Pes Hâdıce deñlü kimse yoḡudı
Cümlesinden mâli anuñ çoḡudı
Zîra iki pâdişâhuñ ḥaznesi
Ol Hâdıceye ḡalupdı cümlesi
Yalıñuz yitmiş mevânî¹⁷ (?) varıdı
Maḡbahında cümle altun kârıdı
Meysere pes cümle mâli ol hemân
Mekke şahrâsına çıkardı revân
Ulu vü kiçi ḡamu cem' oldılar
Ka' be yazusına cümle geldiler
- 305 Varıdı çünkim Hâdıce ananuñ
Ebrişimden bir ḡalı mişli anuñ
Görmedi görmeyiserdür âdemî
Şöyle tezyîn eylemiş üstâd anı
Dört yüz arşün uzunıdı hem anı
Getürüp döşediler anda anı
[308b]
Varıdı dört yüz baḳırdan hem küpi
İncüyle toḡtoluyıdı hepi
Niceyidi ol küpün diñle işi
Herbirin ancaḡ götürür on kişi
- 310 Dökdiler ol ḡalı üzre hep anı
La' l ü yâḡût ü zebercet altunı
Aḡlas u zer-bâf birler hem ḡarîr
Dökdiler şol deñlü kim ḡoldı serîr
Geldiler üç yüz kenîzek mâh-rû
Ol serîr yanında ḡurdılar örü
Hem buyurdı geldiler beş yüz ḡulâm
Ḳarşuda el bağlayup itdi kıyâm
Geldi dört biñ hem daḡı dört yüz cimâl
Kim kıvırcuḡ tülidür hem rengi al

16 Çok kıskanç olan kimse, efendi olmaz.

17 Kelime, esasında "kaplar" anlamında *evânî* şeklinde okunsa bağlama daha uygun olabilirdi; ancak hareketlere +uygun olarak "liman" kelimesinin çoḡulu anlamında *mevânî* şeklinde okunmuştur.

- 315 Bidevî atlar binütler ne ki var
Hem koyunlar u tavarlar bey-şumâr
Ol bisâtuñ çevresine hep bular
Sürisile getürüp torgurdılar
Pes Hadîce hârun ol görklü nigâr
Ol bisâtuñ yanına kıldı karar
Bir kilim geymişdi kendü hemân
Başına bir çâr örtünmiş hemân
[309a]
Gördiler kavm-i Kureyş ol hâleti
Fikre batdılar eri vü ‘avreti
- 320 Birbirine didiler nedür sebab
Bu Hadîce bunları neyle ‘aceb
Pes Hadîce hâzreti kaldırdı baş
Bunlara bildürmek için itdi fâş
Çağırıp dir i Kureyşî bunca mâl
Kimsenüñ var mı ider misiz hayâl
Cümle çağruşup didiler görmedük
Dağı görmüş kişiye de irmedik
Pes Hadîce didi kim bu cümle mâl
Ben Muhammede virüp kıldum helâl
- 325 Cümlesin bağışladım siz de bilün
Bu sözüme cümleñüz tanuk oluñ
İşbu geydigim kilim durur hemân
Mâlik olduğum benüm bilün ‘ayân
Andan artuk yok durur mâlum benüm
Siz dağı bilün budur hâlüm benüm
Tâ ölünce biliñüz şimdiden geri
Olmışam ben karavaşı kemteri
Uş Muhammed gördüñüz oldı emîr
Kimse dimesün dağı aña fakîr
[309b]
Ben fakîrem ol ganîdür biliñüz
Aña uyun varisa ger biliñüz
- Çün Hadîceden bu sözi aldılar
İşidenler aña hayrân kaldılar
Ol ki düşmenler durur hor oldılar
Derk-i esfel içre key zâr oldılar
Haclete varup karardı yüzleri
Baş aşağı oldu çıkdı gözleri
Anı sevmeyen hemîşe gülmesün
Dünye vü ‘uqbâda eylük bulmasun
- 335 Çün tamâm itdük bu zîbâ kışşayı
Şâz olup şavduk gönülden guşşayı
Okuyanlaruñ yiri olsun na‘îm
Dinleyenler görmesün nâr-ı cahîm
Nazm idene rahmet itsün ol ilâh
Ol habîbî hürmetine pâdişâh
Ol ‘arûsa vir saçılık yâ Ganî
İşbu ‘âşî ümmetüñ sen ‘afvını
Ol saçudan umaruz yâ Ze’l-celâl
Bize de ire birez andan nevâl
- 340 Luţfuñ üküşdür senüñ kullaruña
Lâyık idersen n’ola dizâruña
[310a]
‘Abdi senüñ dağı cürmüñ bey-şumâr
Vir salâvat rahmet ide Kirdigâr
Ol Hadîce hürmetine ol Ganî
‘Afv iderse n’ola ‘Abdî cürmüni
Bu kitâbı yazanı i Kirdigâr
Cennet-i a‘lâda eyle ber-karâr
Ol habîbüñ hürmetine yâ Kerîm
Fazluñıla kıl ‘inâyet yâ Muķîm
Dağı her kim yazana kılsa du‘â
Hak emânında ola ol dâyimâ
Teşneye virilse ger âb-ı hayât
İrmez aña hiç elem ba‘de’l-memât
- 347 Ger dilerseñ âb-ı rahmetden hayât
Vir Resûlüñ rûhına biñ şalavât

Sonuç

Abdî'nin *Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ* mesnevisi üzerine yapılmış olan bu çalışma ile önemli bazı tespitlerde bulunulmuştur. Bu tespitler, hayatı ve eserleri hakkında pek bilgi bulunmayan Abdî, eserlerinin muhteva ve üslûbu, incelemeye konu olan eseri ve Kadı Darîr hakkındadır.

Abdî hakkında yapılan daha önceki üç çalışmada şairin bir eseri tespit edilmiştir. Bu makaleyle üç çalışmada da adı zikredilmeyen şairin üç mesnevisinin daha bulunuşu ifade edilerek toplamda dört eserinin olduğu ortaya konmuştur. Şairin tespit edilen eserlerinin tamamı mesnevi nazım biçimiyle yazılmıştır.

Müellifin tespit edilen eserlerinin tamamı mensu metinlerden istifade edilerek nazma aktarılmıştır. İncelemeye konu olan *Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ* adlı mesnevinin de bu bağlamda Kadı Darîr'in *Sîretü'n-nebî* isimli mensur eserinden nazma aktarıldığı tespit edilmiştir. Şair, diğer eserlerinin konularını da siyerdan aldığı için, onun ilgi alanının Hz. Peygamber'in hayatı olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Bu çalışma ile Erzurumlu Mustafa Darîr'in *Sîretü'n-nebî* adlı eserinin Türk edebiyatı tarihindeki tesirleri konusunda yeni bilgiler verilmiştir. Zira Abdî'nin eserlerindeki Darîr'in siyer türündeki eserinin etkisi, şair üzerinde Darîr'in tesirini gösterdiği gibi Darîr'in etkisinin kısa vadede ortaya çıktığını da göstermiş olmaktadır. Bu vesile ile bir başka araştırma problemi ortaya çıkmaktadır. Darîr'in etkisinin ne surette olduğu hususunda ayrıntılı bir araştırma yapılabilecektir.

Kaynakça

- Adıgüzel, N. (2018). Kuloğlu Şeyh Hacı İlyas'ın Dîvân-ı Mesâbih Adlı Eseri Üzerine Bir Değerlendirme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 244-253.
- Benli, Ş. (2019). Bir Metin Yazılırken Neler Değiştirilir: Dâfî'ü'l-Hüzn ve Mahzenü'l-Esrâr Örneği. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 22, 137-170.
- Bilkan, A. F. (1999). Bâbü'r'ün "Risâle-i Vâlidîyye Tercümesi" Adlı Eseri. *Bilig*, 8, 105-111.
- Bülbül, T. (2012). Ramazan-zâde Abdünnafi İffet Efendi ve Kitab-ı Nâfî'ü'l-Âsâr Nevbâve-i Simâru'l-Esmâr Adlı Eseri. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(1), 447-609.
- Ceyhan, A. (2010). Hıfzî'nin Manzûme-i Emsâl'i yahut Türk Atasözleri ve Deyimlerinin 'Havas' Diline Çevrilmiş Hâli. *Journal of Turkish Studies - Türklük Bilgisi Araştırmaları*, 34(1), 85-119.
- Ceyhan, A., & Koşık, S. (2006). Cemâlî'nin Risâle-i Durûb-ı Emsâl'i. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 16, 33-76.
- Coşkun, A. O. (1997). *Simkeş-zâde Feyzî'nin Mesnevîleri (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Samsun: Otak Form Ofset.
- Çelebioğlu, Â. (1998). Türk Edebiyatında Manzum Dînî Eserler. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları* (2. Basım, ss. 349-365). İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Çorak, R. (2018). "Türk Edebiyatında Hz. Hatice Metinleri", *İslam Te'lif Geleneğinde Biyografi Yazıcılığı*, 10-11 Kasım 2016, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, ed. Hidayet Aydar, İstanbul: Ensar Yayınları. 423-436.
- Demir, C. U. (2019). *Tuhfe-i Şerîfi (İnceleme-Metin-Bağlamlı Dizin)* [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dilçin, C. (2013). *Yeni Tarama Sözlüğü* (3. Basım). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Düzenli, M. B. (2014). *Hüseyin b. Ahmed Sirôzî'nin Câmiü'l-Envâr 'Alâ Tefsîri'l-İhlâs Adlı Eseri (1b-192b, İnceleme-Metin)* [Doktora Tezi]. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- El-Hâc Abdî Efendi. (917/1511). *Başlıksız*. Hacı Selim Ağa Yazma Eserler Kütüphanesi Kemankuş Koleksiyonu. 294b-310a.
- Erarslan, R. (2016). *Manzûme-i Hatîcetü'l-Kübra (Metin-İnceleme)*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Sivas.
- Erbil, E. (2020). *Nazm-ı Risâle-i Rûmî Ahmed'in Diliği Çeviri Bağlamında İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

- Ertürk, M. (2005). Mikdâd b. Amr. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 30, ss. 49-50). İstanbul: TDV Yayınları.
- Garip, S. (2010). *Gulâmî'nin Dâsitân-ı Hadicetü'l-Kübrâ Adlı Eseri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Hacı Bektâş-ı Veli. (1986). *Makâlât*. hzl. Esat Coşan. Ankara: Seha Neşriyat.
- Hacı Bektâş-ı Veli. (2021). *Makâlât*. hzl. Ali Yılmaz, Mehmet Akkuş ve Ali Öztürk. Ankara: TDV Yayınları.
- Hengirmen, M. (1983). *Güvâhî Pend-nâme (Öğütler ve Atasözleri)*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- İsen, M., & Canım, R. (1989). *Hamâmizâde İhsan Hayatı Eserleri ve Divanı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kadı Darîr. (1963). *Kitab-ı Siyer-i Nebi*. hzl. M. Faruk Gürtunca. İstanbul: Ülkü Yayınevi.
- Kanar, M. (2009). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.
- Karahan, A. (1980). "İlk Osmanlı Edebiyatının İncelenmemiş Dinî Bir Mesnevisi: Hikâyet-i Hadice Tezvic-i Muhammed Yahut Mevlid-i Hadicetü'l-Kübra, *Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. 225-232.
- Kaya, D. (2009). *Ruhsatî'nin Uğru İle Kadı Hikâyesi* (2. Basım). İstanbul: Vilâyet Kitabevi.
- Kaya Gözlü, E. (2009). Muhyiddin Mehî'nin Müfid (Nazmü't-Teshil) Adlı Eserinin Türk Dili ve Tıp Tarihindeki Yeri ve Önemi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 25, 119-136.
- Kızıltaş, M. (Ekim 2020). Gulâmî'nin Dâsitân-ı Hadicetü'l-Kübrâ Adlı Eserinin Bilinmeyen İki Nüshası ve Diğer Nüshalarına Dair. *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (24). 95-114.
- Kiremitçi, F. (2013). Klasik Türk Edebiyatında Öğretici Mensur Eserleri Nazma Aktarma Çalışmaları ve Sâdîkî'nin Akaid-nâme Örneği. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(1), 1501-1539.
- Köksal, M. F. (2018). *Uzun Firdevsî Manzum Vilâyet-nâme (Tenkitli Metin)*. Ankara: Alevilik Araştırmaları Dergisi Yayınları.
- Köse, F. (2017). *Yazarı Bilinmeyen Bir Hz. Hatice Hikâyesi (Tenkitli Metin - İnceleme)*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Kurt, A. (2015a). *Abdî'nin Fezâ'il-i Hulefâ-yı Râşidîn ve Hasâ'il-i Çehâr-yâr-i Güzîn Adlı Mesnevisi [İnceleme-Metin-Tıpkıbasım]* [Yüksek Lisans Tezi]. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kurt, A. (2015b). Türk Edebiyatında Çehâr-Yâr-ı Güzîn: Abdî'nin Fezâil-i Hulefâ-i Râşidîn ve Haşâil-i Çehâr-Yâr-i Güzîn Adlı Mesnevisi Üzerine Bir İnceleme. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(3), 107-126.
- Nazik, S. (2021). "Manzum Siyer-i Nebî" Bağlamında Hz. Hatice'nin Hz. Muhammed'e Olan Muhabbeti, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 31-50.
- Özköse, K. (2015). Tasavvuf Kültüründe Hz. Hatice, *H. Hatice Sempozyumu Bildirileri*, ed. Ali Aksu, Sivas: Dumat Ofset. 107-119.
- Öztürk, N. (2016). *Yazarı Belli Olmayan "Hazret-i Hatice Manzumesi" Metin-Dil İncelemesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Kocaeli
- Özyaşamış Şakar, S. (2005). *Birgivi Muhammed Efendi'nin Manzum Vasiyyet-nâmesi (Eleştiri-li Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)* [Doktora Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Paçacıoğlu, T. (1993). *Battal-nâme (İnceleme-Metin-İndeks)* [Doktora Tezi]. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sevinçli, V. (2007). *Hatiboğlu Letâifnâme*. İstanbul: Töre Yayın Grubu.
- Soycan, A. (2018). *Türk Edebiyatında Hz. Hatice ve Manzûme-i Hazret-i Hadîcetü'l-Kübrâ (Rol-Model Olarak Hz. Hatice)*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Konya.
- Süer, F. R. (2015). Türkiye'de Hz. Hatice Çalışmaları, *H. Hatice Sempozyumu Bildirileri*, ed. Ali Aksu, Sivas: Dumat Ofset. 137-142.
- Şahin, H. (1993). *Hatiboğlu Ferah-nâme (Dil Özellikleri-Metin-Söz Dizini)* [Doktora Tezi]. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şentürk, A. A., & Kartal, A. (2005). *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi* (2. Basım). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topbaş S. - Selçuk, B. (Sonbahar 2019). Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile Evliliğine Dair Bir Hikâye: Tezevvüci'r-Resûl, *Journal of Turkish Language and Literature* 5 (4) 752-780.
- Tursun, E. K. (2010). *'Hâzâ Kitâb-ı Hadîcetü'l-Kübra' (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Bolu
- Türkoğlu, S. (2012). *Bekâî Kitâb-ı Kerbelâ (İnceleme-Tenkitli Metin)* [Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uysal, M. (2010). *Nikâhnâme (İnceleme-Metin)*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.
- Yekbaş, H. (2012). *Türk Edebiyatında Hz. Ali ve Hz. Fâtıma Mevlidleri*. İstanbul: Asitan Kitap.

- Yekbaş, H. (2013). Divan Şiirinde Ashâb-ı Kehf ve Râşih'in Ashâb-ı Kehf Mesnevîsi. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Yıldız, A., & Toparlı, R. (2020). *İhramcızade Mevlidi*. ed. İ. Yasak. Sivas: Sivas Belediyesi.
- Yılmaz, O. (2020). Şumnu lu Hâfız Hilmi Efendi'nin Zafer Adlı Türkçe Manzûm Tecvidi. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 24(1), 519-538.
- Yüksel, S. (1965). *Mehmed Işk-nâme (İnceleme-Metin)* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Yayınları.